

ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ ЧРЕЗ ИНОВАЦИИ ЗА РЕГИОНАЛНА УСТОЙЧИВОСТ

Божидар Хаджиев

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите

НАСТОЯЩОТО ИЗСЛЕДВАНЕ СЕ ПОСВЕЩАВА НА
ПРОФ. Д-Р ИНЖ. ДИМИТЪР ДИМИТРОВ
(1952-2020)

Основател на Висше училище по агробизнес
и развитие на регионите

Доказал се като най-добрия съвременен
български предприемач в областта на
образованието

Ярка, блестяща личност, визионер и
вдъхновител, която винаги ще бъде до всеки
истински творец и ще го принуждава да
върви по пътя на съзидателността

Абстракт: Все повече са индикаторите които посочват, че е необходимо да се преосмислят възгледите за управление на регионите чрез обединяване на усилията на образование, наука и бизнес за формиране и развитие на иновации за регионална устойчивост. Несъмнено се върви към нов тип икономика - отворена регионална икономика - иновативно наситена, технологически интегрирана, компютризирана, роботизирана, информационно наситена, балансирана, освободена от изкуствените ограничения и граници. Икономика, основаваща се преди всичко на човешкия ум и на резултатите от сблъсъка на духовните и икономически потребности. Икономика осигуряваща икономически растеж чрез иновации за регионална устойчивост. В настоящото изследване регионалното развитие се разглежда като функция от промените в три основни области, които са в изходната позиция за управлението. Фокусът е към формиране и развитие на регионална иновационна политика за устойчиво развитие. Изследвани са пет групи иновации като функция от решения на субектите в региона относно: ценностните качества и потенциалът на управленческите институции в региона; ценностните качества и потенциалът на собствениците на предприятията в региона; ценностните качества и потенциалът на потребителите; публичните решения свързани с международните и национални изисквания за управление на регионите.

Предмет: Предметът на изследването е икономическия растеж чрез иновации за устойчиво развитие, а обектът са регионите. Целта е да се разкрият някои възможни трансформации за нарастване богатството на България и да се направят препоръки за създаване и развитие на системи и модели за иновации за регионална устойчивост чрез ударно участие на науката в практиката, пълна трудова ангажираност и себеотдаване на регионалните субекти. В преследване на целта са решени множество задачи и са предложени системи и модели за иновации осигуряващи регионална устойчивост.

Методика: Приложена е методиката на комплексен реинженеринг (КР). Това е методика за ефективно управление на промените. Тя не робува поотделно на систематичното и на фрагментарното мислене, а чрез технологичната и иновативна грамотност осигурява тяхното вплитане и налага холистичното мислене за постигане на балансиран ползи за бизнеса, за природата и за обществото.

Резултати:

- Дефинирани са пет възможни регионални очаквания/среди и в тази връзка пет групи иновации осигуряващи регионална устойчивост;
- Разкрити са основните акценти за всяка една от петте очаквани среди през призмата на развитието на областите в България;
- Разработен е модел на комплексна парадигма за иновативно развитие на региона според КР (пет стратегии за регионално иновативно развитие);
- Посочена е примерна иновационна контролинг-система съобразена със стратегическите ориентации на Региона;
- Разработен е рамков триколонен механизъм за регионална иновационна политика;
- Предложен е примерен модел за основни насоки на иновационната политика (ИП) за устойчиво развитие;
- Направени са препоръки за създаване и развитие на системи и модели за иновации осигуряващи регионална устойчивост.

Ключови думи: комплексен реинженеринг, иновационна политика, регионална устойчивост, регионално и междурегионално развитие, комплексна парадигма за иновативно развитие; балансирана регионална система, системи и модели за иновации, контролинг-система.

ECONOMIC GROWTH THROUGH INNOVATION FOR REGIONAL SUSTAINABILITY

Bojidar Hadziev

University of Agribusiness and Rural Development

Abstract: There are more and more indicators that indicate that it is necessary to rethink the views on the management of regions by uniting the efforts of education, science and business to form and develop innovations for regional sustainability. Undoubtedly, we are moving towards a new type of economy - an open regional economy - innovatively saturated, technologically integrated, computerized, robotic, informationally saturated, balanced, freed from artificial restrictions and borders. An economy based primarily on the human mind and the results of the clash of spiritual and economic needs. An economy providing economic growth through innovation for regional sustainability. In the present study, regional development is considered as a function of changes in three main areas that are the starting point for governance. The focus is on the formation and development of a regional innovation policy for sustainable development.

Five groups of innovations are investigated as a function of decisions of the entities in the region regarding: the value qualities and the potential of the management institutions in the region;

the values and potential of the owners of the enterprises in the region; the value qualities and potential of consumers; public decisions related to international and national requirements for the management of regions.

Keywords: complex reengineering, innovation policy, regional sustainability, regional and interregional development, complex paradigm for innovative development; balanced regional system, systems and models for innovation, controlling system.

„Труд, наука, дълг, постоянство и търпение.

Трудът е извор на всички блага за човека.

Науката е сила.

*Дългът е един закон, съобразен с природата. Само когато човек създава своя дълг,
той е господар на съдбата си.*

*Постоянството и търпението са две качества, без които човек не може никога да
има успех в живота!”*

Иван Грозев /патриарх на българския бизнес/

Въведение:

Социално-икономическата активност в съвременния свят трудно би могла да има качествено устойчиво развитие без **ефективно управление на иновациите** и без съответния иновационен потенциал в регионите. Защото върху иновационния потенциал като се действа в условия на неопределеност и несигурност се крепи предприемаческия потенциал и възпроизводството на живота при оскъдност на средствата и ресурсите. Затова локализационния избор, управлението на иновациите и на риска в регионите са гръбнакът на всяко едно предприемачество за икономически растеж и регионална устойчивост. Развитието на регионите е такова, каквото е времето, в което живеем. По най-различни причини то би могло да бъде по-добро или по-лошо. Утре то ще бъде друго, но ще зависи от властните аспекти на настоящето. То може да се развива по отпъкани или по нови пътища и смесено и винаги ще е мощно средство за формиране качеството на живота на хората. Защото, именно иновационната предприемаческата дейност най-ясно ни дава възможност да разберем, че не е важно, колко живееш, а колко качествено живееш, и че истинският, цялостният успех в регионите се постига не само, като защитаваш личностните си интереси, но преди всичко, като защитаваш и обществените интереси. Независимо, че пътят за устойчиво развитие и регионална устойчивост е очертан от множество програми на ООН, на ЕС и национални програми, за всеки регион той е осеян с множество бариери, изискващи редица промени и потребности¹ в развитието чрез **иновационно управление** през призмата на комплексен реинженеринг. **Едно такова управление е необходимо защото:**

- Бизнес средата в света се променя с много по-бързи темпове отколкото темповите с които се развива човешката личност. Бизнес средата изисква нова организационна култура, което от своя страна изисква по-бързи темпове за развитие на човешките ценности. Действията на мениджърите да изменят поведението на другите за да получат това което желаят чрез принуждение (палка) и заплащане (морков) носят все по-малък резултат и често

---

¹. Вж. Комплексен реинженеринг на бизнес организациите в условията на глобализация на икономиката П. 2012, стр. 11-12.

не работят. Вече се губи ефективността и при прилагането на от мениджърите и на меката сила „привлекателност“, защото чрез нея се поставят граници на възможното говорене на истината.

- Времето за информационно взаимодействие между две точки в света, между два субекта става практически равно на нула. Това дава възможност за мощно влияние върху огромни аудитории от хора. Става въпрос за многопосочно влияние от страна на производители, търговци, собственици и политици, така и от страна на служители, клиенти и на отделния човек.

- Управлението на бизнеса в съвременния свят вече не може да е с прости алгоритми. Необходимо е не само оптимизиране на бизнеса, но и оптимизиране на взаимодействието му с природата и обществото и всичкото това чрез непрекъснати иновации на всички нива. Фокусът на управленческите усилия е върху цялото, върху взаимодействието на всички елементи на бизнеса, на технологиите, на познатите методи и системи за управление.

- Единствено устойчивото нещо в света са промените. А те стават все по-бързо и в една среда на хиперконкуренция и на нарастваща свързаност на клиенти, производители, търговци и служители.

- Традиционния мениджмънт (ТМ) базиран на власт и пари вече не работи ефективно за развитие на регионите. Управлението основано на власт и контрол, на комуникация и управление отгоре надолу, на пари вече не носи очакваните положителни резултати. Статистиката за това управление показва, че: живота на фирмите намалява; възвръщаемостта на инвестициите намалява; нарастват бариерите за инициативи и иновации; нарастват бариерите за прилагане на системите и моделите на съвременния маркетинг; грамотността на клиентите нараства и света навлиза в ерата на клиента, мигновената комуникация и нова културата в която системите и моделите на ТМ не работят. Да, важни са технологиите, оборудването, дистрибуцията, информацията, но в ерата на клиентите и на хората, които се състезават по начина на действие, най-важното нещо са ценностите и ситуацията.

- Често бизнеса се дирижира институционално или се мафиотизира и така се обезсилват пазарните принципи. Непазарните принципи започват да доминират в сферата на крупните сделки, дейността на ТНК, обществените поръчки и др. и заразяват цялата пазарна среда.

- Необходими са нови идеи и концепции за управление на регионите засягащи мениджмънта, предприемачеството и потреблението, системите и моделите за производство, комуникация, за маркетинг и търговия преди всичко в основни за страната приоритетни индустрии и области (енергетика, хранителна индустрия, туризъм, занаяти, култура).

Предвид горепосоченото, качествените иновации стават определящи за устойчивото развитие на регионите и за пътят напред за ефективен икономически растеж.

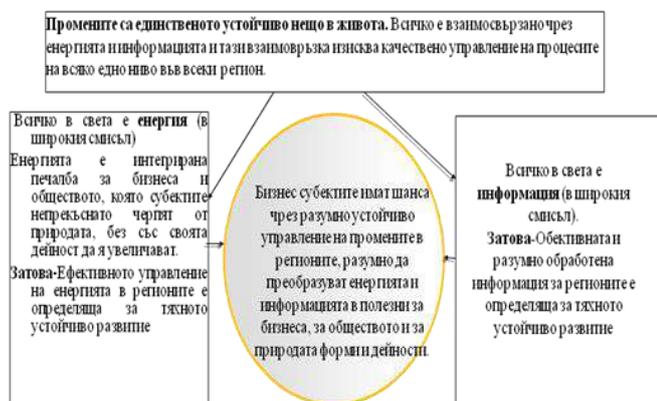
Изложение:

Ефективното управление на иновации са функция от трите основни области, които са в изходната позиция на всяко едно управление (вж. фиг. 1).

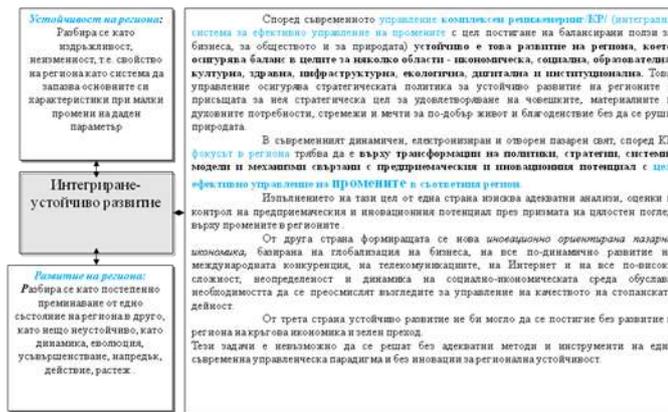
Фиг.1. Три основни области в изходната позиция на управлението

От една страна всяко едно регионално развитие е функция от промените в горепосочените три основни области. От друга страна самите промени са **единственото устойчиво нещо в живота в който всичко е взаимосвързано** чрез енергията и информацията. Именно тази взаимовръзка изисква качествено управление на процесите на всяко едно ниво във всеки един регион (вж. Фиг.2).

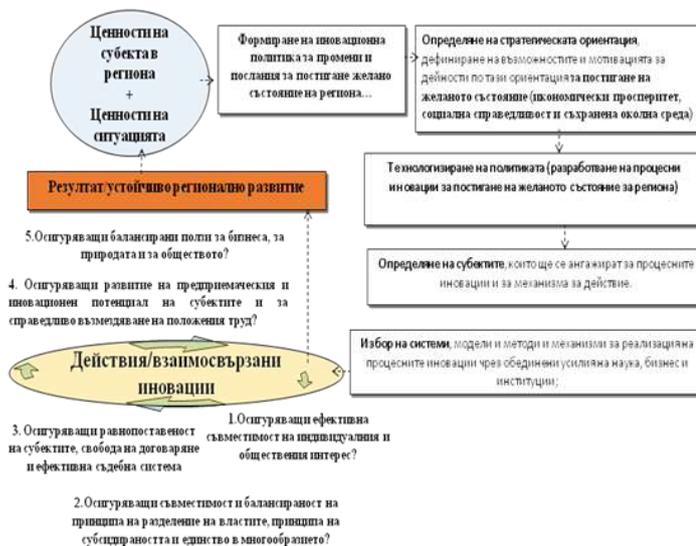
Фиг.2. Промените в регионите, чрез разумно преобразуване на енергията и на информацията в полезни за бизнеса, за обществото и за природата форми и дейности

Въпреки, че управление на промените в региона все още предизвиква дискусия относно понятието устойчиво развитие, интегрирането чрез КР на разбиранията за устойчивост и за развитие на региона би могло да се представи с фиг.3.

Фиг.3. Устойчиво развитие на региона

Проучването разкрива пет групи иновации за устойчиво развитие, като функция от ценностите на субектите в региона и ценностите на ситуацията в региона (вж. Фиг. 4).

Фиг.4. Пет групи иновации за устойчиво развитие на региона

Горепосочените иновации са свързани с големите очаквания на съвременното пазарно общество за благоденствие в регионите в пет ситуации/среди.

1. Среда осигуряваща ефективна съвместимост на индивидуалния и обществен интерес?
2. Среда осигуряваща съвместимост и балансираност на принципа на разделение на властите, принципа на субсидираността и единство в многообразието?
3. Среда осигуряваща равнопоставеност на субектите, свобода на договаряне и ефективна съдебна система?
4. Среда осигуряваща развитие на предприемаческия и иновационен потенциал на субектите и за справедливо възмездяване на положен труд?
5. Среда осигуряваща балансиран ползи за бизнеса, за природата и за обществото?

Прилагането на КР разкри, че горепосочените очаквания се постигат с формиране и прилагане на ефективна иновационна политика за регионална устойчивост.

Относно ситуацията за среда №1-Среда осигуряваща ефективна съвместимост на индивидуалния и обществения интерес се установи:

- Баланса в регионите е силно нарушен в полза на индивидуалния интерес.
- Обществения интерес в много отношения е занижен поради доминирането на региони, които поставят в силна зависимост други региони.
- Ползите за обществото изразени в грижа и удобство на всички субекти в региона не са залегнали като една основна регионална политика, а там където има политика за някаква такава полза, тя е чисто **меркантилна**.
- Липсата на регионална политика за защита на обществения интерес засяга:
  - Неэффективното разпределение на правата, отговорностите, благата по региони;
  - Корупцията и хитроумните несъзидателни иновации;
  - Множеството препятствия при предвиждане на субектите от една точка до друга;
  - Неудобствата при паркиране до институции предоставящи обществени, масови услуги и др.;
  - Безогледното строителство и унищожаване на градини и места за отдих и спорт;
  - Проблемите с водоснабдяване, топлоснабдяване, енергопотребление, замърсяване на околната среда, както и недостига на детски градини и обществени места за спорт, изкуство и др.;
  - Проблемите свързани с обслужването на гражданите.

Когато към горепосоченото се добавят и проблемите в здравеопазването, съдебната **система, прехвърлянето на отговорности и икономически задължения за бъдещи периоди** и бюрократичните бариери при всяка една процедура засягаща бизнес и нуждите на гражданите се вижда, че разглежданата среда е в криза и като че ли няма универсална рецепта за излизане от нея.

Някои акценти относно една обективна оценка на състоянието по области в България за периода 2016-2023г. средно годишно разкриват следното²:

- **Преки чуждестранни инвестиции в предприятия по области в РБългария.**
  - Средно годишно общо за страната тези инвестиции са 25 025 903 хил. евро;
  - Само за София град средно годишно те са 12726089 хил. евро. За всички други области в т.ч и за Софийска област инвестициите са с много пъти по-малко.
  - Независимо, че областите Бургас и Пловдив са следващи по класация, инвестициите например в област Пловдив са само 1861344 хил. евро (т.е. 6.8 пъти по-малки от тези за град София).
- **Разходи за придобиване на ДМА по области(хил. лв.)**
  - Средно годишно общо за страната тези инвестиции са 19 916 114 хил. лева
  - Само за София град средно годишно те са 8 608 122 хил. лева. За всички други области в т.ч и за Софийска област инвестициите са с пъти по-малко.
  - Независимо, че областите Бургас и Пловдив са следващи по класация, инвестициите например в област Пловдив са само 1 811 504 хил. лева(т.е. 4.8 пъти по-малки от тези за град София).

---

². Данните до 2020 година са взети от НСИ, а след 2020 от НСИ, БТПП, ТР и собствени изследвания.

- Разходи за придобиване на ДМА по области с екологично предназначение (хил. лв.)

- Средно годишно общо за страната тези инвестиции са 523 691 хил. лева

- Само за София град средно годишно те са около 40%. За всички други области в т.ч и за Софийска област инвестициите са с много пъти по-малко.

- Възвръщаемост на инвестициите средно годишно общо за страната- 91.62%;

- Произведена продукция (хил. лв.)

- Средно годишно общо за страната – 176 595 168 хил лв.;

- Само за София град средно годишно-. 66 773 637 хил. лв. За всички други области в т.ч и за Софийска област инвестициите са с пъти по-малко.

- За област Пловдив средно годишно са 17 041 528 хил. лева (т.е.3.9 пъти по-малко от тези за град София)

Някои изводи по ситуация №1:

- Средно-годишно за разглеждания период Област „София/столица” заема първо място в класацията по всички показатели и това поставя в силна зависимост всички други регионални области.

- Разходите за ПЧИ са 51% от общите за страната.

- Оборотът е 45% от този на страната;

- Разходите за ДМА са 43. 2 % от тези за страната;

- Добавената стойност по факторни разходи е 43% от тази за страната;

- Произведената продукция е 38% от тази в страната.

Извод: При наличие на 28 области в страната се наблюдава свръх концентрация на производство и инвестиции в столицата. Това може да се потвърди и от инвестиционния индекс по Общини, разработен по проект на Димитър Немски.

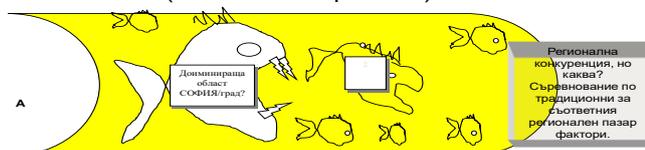
- Средно-годишно за разглеждания период населението в област Пловдив и област Варна взето заедно е приблизително колкото това в област София/град, като сравнителните данните по изследваните показатели са отразени в следната таблица:

области	Дял на произведена продукция от тази в страната	Дял на ПЧИ от тези в страната	Дял на разходите за ДМА от тези за страната	Дял на оборота	Дял на добавената стойност по факторни разходи
София	38	51	43.2	45	43
Пловдив	9.6	7.4	9	9	8.6
Варна	5.6	7.1	5.8	5.9	6.2
Пловдив +Варна	15.2	14.5	14.8	14.9	14.8

Извод: При еднакъв брой население се вижда, че в София делът на произведената продукция е 3.04 пъти по-голям от този на област Пловдив и област Варна взети заедно. Делът на ПЧИ, на разходите за ДМА, на оборота, на добавената стойност са пъти по-големи както следва: 3.5, 2.92, 3.02, 2.91. От една страна тази ситуация изисква да се разработи нов икономически модел, при който тази свръх концентрация поради властова и административна мощ да започне да се променя, от друга страна изисква нова иновационна регионална политика.

Един от факторите който руши ефективната съвместимост на индивидуалния и обществения интерес в регионите би могъл да се представи нагледно с долупосочената фигура:

Фиг. 5. Модел за регионална зависимост
(постепенна промяна)

►Този модел е един от факторите който руши ефективната

съвместимост на индивидуалния и обществения интерес в регионите

►Както се вижда в потока който обслужва съответния регионален български пазар има жестока конкуренция. В него господства регион от тип София град. Той определя правилата и тенденциите. За този регион живота е относително хубав, справедлив и обикновено няма нужда да се променя по същество.

►Стратегиите на този регион са свързани с запазване на господството и статуквото. Субектите управляващи този регион, виждат нещата такива, каквито са и обикновено при тях креативността им се свежда до това да усъвършенстват дейността само в познатия регионален поток. Това е така, защото те не виждат, че регионалният пазар няма плътни брегове. За тях познатото им генерира огромни приходи и ползи, а непознатото/иновациите им – всъщност несигурно бъдеще.

Така също за ситуация 1 се наблюдава следното:

- Средно-годишно за разглеждания период област „Бургас” заема второ място в класацията по разходи за ПЧИ, но по произведена продукция отстъпва на област Пловдив, по добавена стойност отстъпва на области Пловдив, Варна, Стара Загора, по оборот и разходи за ДМА отстъпва на Пловдив и Варна. Така също независимо, че област Видин по ПЧИ изпреварва области Ямбол, Кюстендил, Монтана и Силистра, това не повлиява по другите показатели да заема последното 28 място в класацията.

Извод: ПЧИ са важни за стойността на изследваните показатели, но тяхната стойност не е определяща за положителната им

промяна, особено, когато те не са свързани с прилагане на високи технологии.

- Разходите на предприятия за ДМА с екологично предназначение за всяка една от областите в България са променливи през годините. Те съставляват средно за изследвания период 2.6% от общите разходи за ДМА. Това е много нисък процент като се има предвид, че в последните години концепцията за „устойчиво развитие на предприятията” се превърна в отправна точка за разработване на балансирана икономика и социална политика не само на световно, но и на регионално, секторно, междусекторно, фирмено и междуфирмено равнище.

Извод: За устойчиво развитие на предприятията по области е необходима балансирана иновационна икономика и социална политика. Която да осигури разходите на предприятия в страната за ДМА с екологично предназначение от 2.6% от общите разходи да достигнат 30%.

Извод: За устойчиво развитие на регионите е необходима балансирана иновационна икономика и социална политика в която

приоритетно да са включени първите две от 5-те стратегии на комплексната парадигма за иновационно развитие на региона посочени по-долу:

- Стратегия за подобряване ценностните качества на населението и на условията за творчество и развитие на иновационния пазар;
- Стратегия за повишаване на иновационната активност и подобряване на иновационния капитал на субектите в региона през призмата на обществения интерес.

Относно ситуацията за среда №2- среда осигуряваща съвместимост и балансираност на принципа на разделение на властите, принципа на субсидираността и единство в многообразието и следване на върхови ценности се установи:

○ В тази среда се интегрират три рамкови принципа:

- Регионалният **принцип за разделение на властите** изисква в региона да има определена законодателна власт (регионален субект/и който издава нормативни актове засягащи региона), изпълнителна власт и съдебна власт (правораздаване чрез регионални съдилища и органи за самостоятелна компетентност).

- **Регионалният принцип на субсидираността**, съгласно, който регионът, предприема действия, за да изпълнява само онези задачи и приоритети, които с общи усилия на субектите в региона могат да бъдат осъществени по-ефикасно, отколкото от всеки субект или субрегион поотделно.

- Третият принцип налага „**единство в многообразието и следването на върхови ценности**”. Регионът като социум и квази държава следва върховни ценности чрез своите институции, политики, стратегии, цели, задачи и принципи.

Проучването разкрива, че с най- големи дефекти е ситуацията засягаща втория и най-вече третия принцип.

○ Подобряването на ситуацията в реда №2 би могло като начало да се оформи чрез създаване на тристранен регионален съвет /ТРС/ към всеки един регион в който има университетско присъствие. Става въпрос за съвети, в които да участват видни представители на науката, на бизнеса и на културата при медиацията на областния управител и кмета на общината. Тези тристранни съвети може да имат две функции:

- **Първата функция** е свързана с предлагане на управленчески решения за формиране и развитие на регионален социално икономически модел и неговото адаптиране съобразно парадигмата за иновационно развитие на региона.

Тези предложения се изпращат на тристранния съвет към българското правителство, където се обсъждат и се вземат съответните управленчески решения за устойчиво развитие на съответния регион.

- **Втората функция** е да се обсъждат и предлагат управленчески решения, засягащи **формиране и развитие на иновационната политика** на съответните общини, които решения да се внасят за гласуване в общинския съвет.

При работата на тези регионални тристранни съвети може да се прилага технологията и изискванията поне на моделът „Мозъчна атака”. Лесно е да се разбере, че с работата на тези съвети ще започне реално да се използва научния иновационен и предприемачески потенциал на региона за съвместимост и балансираност на трите принципа.

След дефиниране на ситуацията и в среда №№3,4,5 се установи че за подобряване на развитието във всяка една среда е необходима иновационна политика за регионална устойчивост включваща:

- Комплексна парадигма за иновационно развитие с възгледите за региона и конкретни стъпкови стратегии и стадии за развитие на иновациите (вж. фиг.6.);
- Иновационна контролинг - система съобразена със стратегическите ориентации (вж.фиг.7);
- Рамков механизъм за регионална иновационна политика (вж. фиг. 8).

Безспорно иновационната регионална политика се очертава с най-висока тежест за региона. Тя се разбира, като съвкупност от принципи, методи и форми за управление на организационни, технологични, структурни, продуктови, институционални, фирмени, екологични, здравословни и образователни процеси заедно със заетите в тях човешки ресурси.

□ *Целта на иновационната регионална политика в условията на глобализация е да се повиши иновационната активност на субектите в региона и така да се осигури устойчиво развитие и по-висока конкурентоспособност на съответния регион.*

□ *В преследването на тази цел, регионалната политика трябва да осигури взаимодействие между научния, технологичния, институционалния и пазарния потенциал за решаване на посочените седем основни задачи:*

- *Да се дефинира ситуацията за всяка една от горепосочените пет очаквани среди и да се направят предложения за тяхното подобряване;*
- *Подобряване на иновационния потенциал на региона (съвкупност от материални и нематериални активи в рамките на региона, която определя възможностите за осъществяване на иновационните дейности за финансова децентрализация, за подобряване на ценностите на субектите, за прилагане върхови технологии и на социалноекологичната парадигма, както и за правилен избор на регионални приоритети и механизми за тяхното изпълнение);*
- *Повишаване на иновационната активност на субектите в региона (съвкупността от иновационните дейности. Зависи от качеството на иновационната стратегия, степента на мобилизация на иновационния капитал и на привличане на инвестиции, както от методите, културата и скоростта на извършване на промените и др. Измерва се с показателя по формулата на проф. Раис Фатхутдинов, вж. темата за показателите.)*
- *Трансформиране на творчеството в печалба (създаване на условия за превръщане на идеите в продукти, технологии или услуги или в нова вътрешно ведомствена организационна и управленческа структура на региона);*
- *Подобряване на условията за творчество и за развитие на иновационния пазар на регионално и национално равнище (условията, които създават икономически, финансови, психологически и образователни фактори определящи правилата и вариантите за иновации; условията, които подобряват научната и инженерната база, като основа за бизнес иновациите; условията, които формират факторите на трансфера, въздействащи върху ефективността на комуникациите, преговорите, сделките, потоците на информация и върху обучението). Тази задача е свързана със създаването на иновационни центрове (организация за трансфер на технологии), на иновационна мрежа (връзки и отношения между агенти, университети, правителство, клиенти и фирми касаещи иновационните процеси), на инкубатори (организация, чийто цел е да подпомага създаването и да подкрепя нови предприятия в най-ранното им развитие чрез осигуряване на пространство, стимулиране и разнообразие от услуги, често на редуцирани цени), на технологични паркове (вж. Зони за*

икономически растеж), на иновативни предприемачи (иноватори с предприемаческа печалба, които според Шумпетер са двигател за икономическото развитие, поемайки висок риск да бъдат първи и използвайки не прилагани до момента иновации: нов пазар, нов продукт, нови технологии, нови суровини и материали, нова организация) и на иновативно ориентирани предприятия (дейността е свързана изцяло с трансферирането на иновативни продукти и технологии на пазара);

- Подобряване на ценностните качества на населението в региона (икономическа, фирмена и национална култура, насърчаване на креативността, на отговорността и на съзидателността).

- Оценка на ефективността при управление на иновациите (вж. съответния показател от трета група в темата за показателите в предходно изследване „Кратък курс по управление на иновациите, УХТ 2007, стр. 93-103”).

При изпълнение на горепосочената цел и задачи се прилагат следните основни и зависими принципи.

Основни принципи са:

- динамичната устойчивост на икономиката на региона (правомерно, целенасочено, целесъобразно и необратимо иновативно развитие на региона);
- структурната трансформация на регионалната икономика (оптимални възпроизводствени процеси, ресурсно обезпечени и осигуряващи възпроизводствения цикъл на база иновации)

Зависими принципи са:

- икономическите приоритети на региона;
- организацията на регионалното управление.

□ Като се отчитат целите, задачите и принципите за иновационна регионална политика през призмата на КР може да се разработи една комплексна парадигма за регионално иновационно развитие, като тази посочена на фиг.6.

Фиг.6. Комплексна парадигма за иновативно развитие на региона според КР (с пет стратегии за регионално иновативно развитие)

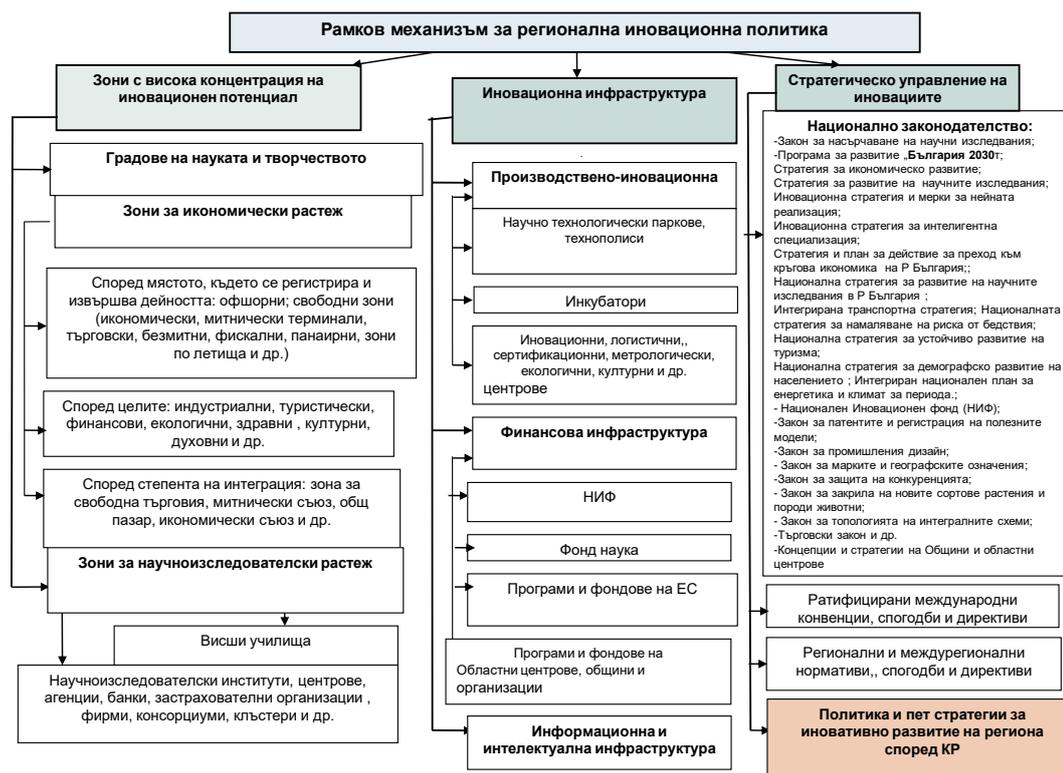
Според парадигмата постоянното подобряване качеството на живот на хората става чрез силите на конкуренцията и дивергенцията насочени в последователно и устойчиво реализиране на иновационните регионални стратегии следвайки тяхната йерархия. Основните акценти на тези стратегии са посочени още през 2007 година в отделни публикации (вж. Кратък курс по управление на иновациите, УХТ 2007).

Разработените стратегически ориентации за региона позволяват да се прилага и съответната иновационна контролинг система за балансирано регионално развитие (вж. фиг.7).

Фиг.7. Иновационна контролинг-система съобразена със стратегическите ориентации на Региона

Проучването разкрива, че съответната регионална иновационна политика за подобряване на ситуацията във всяка една от петте среди би могла да се реализира чрез посочения на фиг. 8. механизъм.

Фиг.8. Рамков механизъм за регионална иновационна политика

Най-общо изследването в периода 2007-2023г. показва, че горепосоченият механизъм не се прилага по регионите в България. Основната причина е липса на иновационна грамотност, както и на производствено иновационна и информационна инфраструктура за прилагането на политиката с горепосочените **5 стратегии за иновативно развитие на региона според КР за интегрирането на горепосочените три основни елемента в механизма.**

Така също в световната наука се оказва, че все още няма единна класификация на системите и моделите за иновационно развитие на региона. Според теорията за КР един такъв модел (вж. фиг.9) съобразявайки се със спецификата за региона би могъл да се базира на следните основни акценти:

- визия и основна цел за иновационното развитие (фокусиране);
- основен иновационен процес;
- политика, стратегии, методи, форми и критерии за иновационно развитие;
- механизъм за реализация на стратегическото управление;
- научно-техническа и екологическа инфраструктура;
- транснационализация на иновационния потенциал.

Според КР тези акценти трябва да се разглеждат през призмата на ситуацията на всяка една от горепосочените пет групи иновации за да се извършват промени в съответствие с очакванията за развитие на региона.

Фиг. 9. Примерен модел за основни насоки на иновационната политика (ИП) за устойчиво развитие (УР)

Проучването разкрива, че за да се подобри ситуацията за среда №№1,2,3,4,5, е необходимо процесните иновации да са свързани с горепосочените дейности от комплексната парадигма и механизъм за иновационно развитие на региона, като основните такива като начало трябва да засягат:

- **Образованието в региона** (да осигурява на хората да развиват въображението си, да не спират да мечтаят, да са отговорни и да притежават необходимата професионална грамотност и иновативност за технологизиране на процесите за реализиране на петте стратегии от парадигмата за иновационно развитие). Това изисква да не се допуска имитация на образование и усилията да са още от детската градина. Важно е като **иновации във ВУ** да се прилагат четирите технологии за създаване и развитие на студентски предприятия (вж. предходните публикации на автора);

- **Трудът в региона** (чрез равнопоставеност на субектите, осигуряване свобода на договаряне и ефективна съдебна система да не се допуска имитация на труд). При изпълнение на петте стратегии от парадигмата населението от най-ранна възраст да се възпитава с дълг на всеки да се труди активно за реализиране приоритетите в региона;

- **Кръговата икономика и зеления преход** (При изпълнение на петте стратегии независимо от приоритетите в региона всичко трябва да се пречупва през призмата на изискванията за кръгова икономика и зелен преход, защото природата на земята не е вечна и има свои граници на издръжливост);

- **Финансовата устойчивост и децентрализация** за реализация на иновационното развитие на региона.

Всеки регион има свои граници и очертани същности. Затова, колкото и силно да е външното негативно влияние всеки регион може да се развива и съхрани своите същности чрез петте стратегии на парадигмата за иновационно развитие.

- Така също за подобряване на ситуацията в регионите е необходимо:

- **Ефективно определяне на регионалните приоритети съобразно ресурсите на региона /ПНП/. Опазването на околната среда, на историческото богатство и на българската**

култура в региона, трябва да се включат като важни регионални приоритети заедно със специфичните такива за региона;

- **Да се формира и развива политика и условия за насърчаване на предприемаческата и иновационна дейност на всички нива по регионалните приоритети за осигуряване на балансиран ползи както за бизнеса, така и за природата и за обществото /ПБП/. Може да се започне с насърчаване и нормативно регулиране на екологичното предприемачество и еко дейностите на всеки стопански субект в региона;**

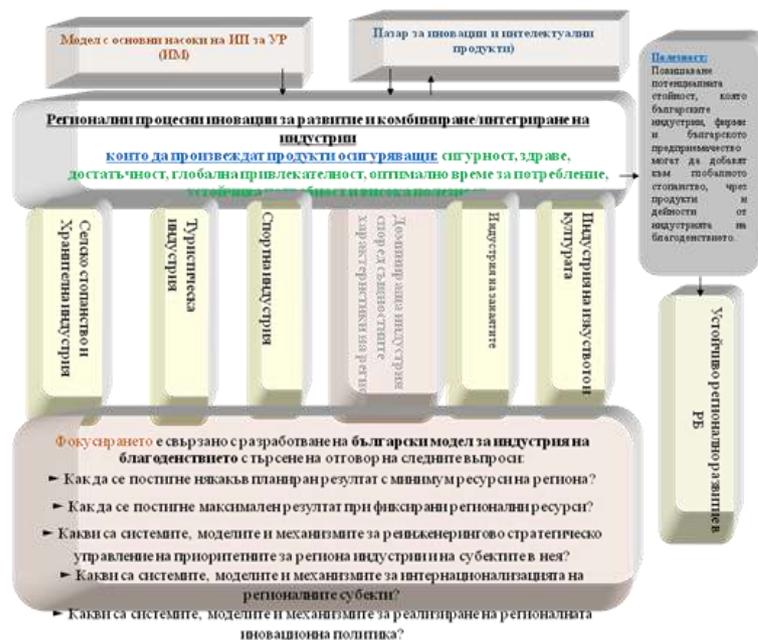
- **Да се оформят за страната три основни региона, (така както проф. Димитров от ИИИ при БАН предлага) /ПР/. Рамковите мотиви са свързани с изпълнение визията на ЕС и целите засягащи политиката на сближаване (кохизионната/структурната политика). Конкретно БВП на глава от населението по стандарт на покупателна способност в някои региони /силно фрагментирани и концентрирани като гр. София/ надхвърля 75 % от средния за ЕС. Така се губи възможността за целенасочено финансиране чрез оперативните програми на нуждаещи се и с потенциал субекти свързани с този регион. Ако бързо не се направи това ново региониране, много трудно могат да се преодолеят бариерите за развитие на изоставашите общини и региони независимо, че в България БВП на глава от населението е под 50 % от средния за ЕС;**

- **Необходимо е регионалният бизнес, при който източника на капитала е чисто български да започне да работи съвместно и да изгражда структури за нарастване богатството на региона и за утвърждаване на българските продукти и услуги по света /НБС/. Може да се започне с обединени усилия на собственици, които да инвестират според преценката си част от свободните си средства за проекти в тази насока засягащи съответните регионални приоритети.**

- **Да се изгради ефективна контролинг система /КС/ за недопускане на корупционни практики, и за качествена стопанска дейност на всички нива в т.ч. контролинг система, свързана с постъпления в полза на бюджета;**

- **Да се осигури устойчивост на опростена данъчна система и достъпна и поносима енергийна осигуреност /ДСЕО/ за всеки един стопански субект.**

Предвид горепосоченото би могло да се върви към български модел за регионална индустрия на благоденствието (примерен модел е посочен на фиг. 10)

Фиг. 10. Към български модел за регионална индустрия на благодеянието

Вместо заключение:

○ Несъмнено са необходими нови управленчески подходи и знания, както и нов икономически ред за устойчиво развитие на регионите.

○ Проучването разкрива, че очакваните промени в регионите може да се постигнат с разработване на петте стратегии за такава иновационна политика и на механизмите и технологиите за нейното реализиране. Но, това ще е един труден процес в матрицата в която се намираме. Защото днес, въпреки предимствата на дигиталния свят и на множеството върхови технологии и стремежът ни към устойчиво развитие, може би сме в ситуация подобна на тази описана в **“притчата за пещерата”** от седмата книга на “диалога” на Платон. Ние все още сме като оковани бизнес субекти, „виждайки само себе си и още по-лошо само сенките си. Тези, които искат да ни снемат оковите за да погледнем помежду си, са нежелани, защото нарушават статуквото и заблудата, която имаме за истината. А тези, които дърпат навън, за да ни изкарат извън пещерата, ни нанасят болка и ние ги приемаме, не като спасители, а като врагове. Още по-силна ще е болката от светлината, ако излезем извън пещерата, затова много от субектите стремглаво се връщат в нея и стават водачи на заблудата, че “пещерния свят е истината”, че “живота извън пещерата води до ослепяване”, че “в статуквото, а не в разумната промяна е истината”. Така, от една страна, все повече субекти не желаят да поемат риска на промяната и да творят съзидателно, а това значи, че предприемаческия и иновативен дух се ограничава.

○ За излизане от “пещерата” е необходимо обединяване усилията на българските учени, политици и предприемачи за повишаване потенциалната стойност на регионалните продукти и услуги. Става въпрос за стойност, която регионалните субекти могат да добавят към глобалното стопанство, обикновено чрез създаване на регионална или междурегионална транснационална корпорация за реализация на тези продукти.

○ Никога не трябва да се забравя, че когато в даден междурегионален съюз някой от регионите започне да доминира и да поставя в зависимост другите региони-съюзът се

разпада и междурегионалното взаимодействие и развитието на регионите не би могло да е устойчиво.

○ Несъмнено сме навлезли в епоха на радикални, многоаспектни и силно динамични трансформации в отворена икономика засягащи релацията „**образование-бизнес-общество-природа**”. Все повече трансформации в тази релация са пряко свързани с регионалната парадигма за иновационно развитие.

○ В основата на тези трансформации са интегрирани управленчески технологии за създаване и реализиране на образователни процеси и продукти. При формиране и развитие на регионалната иновационна политика се противопоставят две основни сили:

- **Регионализирането и затварянето на регионите** за предпазване от негативен външен натиск и от изнасяне на ноу-хау;

- **Процесите на глобализация и тези за необходимостта от отваряне на региона** за ефективно взаимодействие с други региони и субекти и създаване на междурегионални мрежи.

○ Именно наличието на тези две сили изисква при формиране на регионалната иновационна политика **мисленето да е холистично, комплексно**, а не фрагментарно. Затова, всяка една от петте стратегии на иновационната парадигма трябва да се реализира с интегриране на хоризонтални и вертикални управленчески структури с цел създаване на **система от стандарти за структуриране и обмен на качествена регионална информация**.

○ Проучването разкрива, че може да се започни с формиране и развитие на **междурегионални мрежи и съюзи**, които да подпомагат тристранните съвети и така да се постига мултиплициращ ефект от добрите регионални практики и ефективен трансфер на регионални процесни иновации..

○ Надяваме се, че предлаганата парадигма за иновационно развитие ще се превърне в полезен опит за устойчиво развитие на регионите.

○ Пролетна Сесия през 2023г. на Световната Банка и на Международния Валутен Фонд, посветена на икономическите перспективи на глобалната Икономика завърши с мрачна прогноза и с „анемични перспективи” пред световната икономика на фона на нарастващите лихвени проценти, упоритата инфлация и войните. В подписаното Комюнике след срещата се посочва, че: „Инфлацията остава висока и централните банки продължават да са твърдо решени да постигнат ценова стабилност. Същевременно последните събития във финансовия сектор подчертават несигурността на глобалните икономически перспективи и необходимостта от запазване на бдителността.“³

Така също според прогнозите на МВФ световният растеж ще се забави до едва 2,8%. Всичко това несъмнено ще се отрази негативно на регионалното развитие, особено когато се избягва прилагането на нестандартни подходи и иновации при управление на регионите.

○ Едно от малкото неща, които ни правят оптимисти е, че нараства броя на учени, бизнесмени и политици, които разбират, че промените са единственото устойчиво нещо в живота и че за да се постигнат добри резултати и балансирани ползи както за бизнеса, за природата и обществото се изисква разработването и прилагането на добри практики на иновационна регионална политика за устойчиво развитие.

---

³. The Spring Meetings of the Boards of Governors of the World Bank Group (WBG) and the International Monetary Fund (IMF), Washington D.C., April 10-16, 2023.

○ Благодарение на тези учени и бизнесмени в развитието на качеството на идеи, на иновационни процеси, на комуникации, на продукти и услуги изживяваме невъзможното. Несъмнено в това развитие трябва да гледаме и отвъд настоящето и да отговаряме на въпроси, които още не знаем дори как да формулираме. Затова важно е качествено да управляваме настоящето в регионите, **но още по-важно е какво искаме в бъдеще и своевременно да имаме визия и нагласа как да управляваме в бъдеще процесните иновации в регионите.**

Препоръчителна литература:

1. Петров, К. (2020) Регионална политика в България и Европейски съюз, УНСС, ISBN: 978-619-232-369-1.
2. ИКОНОМИКА НА БЪДЕЩЕТО (2023), Сборник с доклади, представени на международна научна конференция на тема „Икономика на бъдещето“, организирана от ВУЗФ и Балканската асоциация на икономическите университети 19-21 април 2023г, ISBN 978-619-7622-56-0, стр. 7-44.
3. Василева, Е. (2019) Бизнес среда и устойчиво развитие на регионите, УНСС, ISBN: 9786192321871.
4. Хаджиев, Б. (2022), „Комплексен реинженеринг, УХТ, ISBN: 978-954-24-0356-2, П.;
5. Хаджиев, Б., Търговска политика, ISBN 978-954-317-196-5, П, 2020;
6. Хаджиев, Б., Разумното управление – реинженеринг, ISBN 954-9752-20-8, П, 2000;
7. Хаджиев, Б. Някои възможности на комплексния реинженеринг за решаване на два основни проблема в развитието на обществото, сборник с доклади на СУП, Пловдив, ISBN/ ISSN: 1311-9192, 2018;
8. Комплексен реинженеринг на бизнес организациите в условия на глобализация на икономиката (по примера на индустриалните организации от хранителната индустрия), ISBN: 978-954-24-0215-2, УХТ, П., 2012;
9. Развитие на българската икономика чрез комплексен реинженеринг (КР), „Предпоставки и възможности за индустриален растеж в България” ISBN 978-954-644-494-3. УНСС, С. 2013;
10. НСИ;
11. Търговски регистър;
12. Инфобизнес на БТПП;
13. Larson, E., & Gray, C. (2011). Project management: The managerial process (5th ed.). New York, NY: McGraw-Hill/Irwin.
14. (2009) Zweig, Stefan, The World of Yesterday: Memoirs of a European, 2009, Pushkin Press.
15. Schneider, H. (2017). Creative Destruction and the Sharing Economy: Uber as Disruptive Innovation. Edward Elgar Publishing Limited.